

Forord

Som psykologistuderende havde jeg min professionskontakt i socialpsykiatrien i Århus Amt hvor jeg arbejdede i bostøtteteamet ved Katrinebjerg-Centret. Arbejdet bestod hovedsageligt i at tage på hjemmebesøg hos brugere med alvorlig psykisk sygdom. Dette arbejde inspirerede mig meget. Jeg var altid spændt på hvordan brugerne ville tage imod mig: Brød de sig om at få mig som »hjælper« ind i deres eget hjem? Hvad kunne jeg egentlig gøre for dem? Vaske gulv? Drikke en kop kaffe? Jeg kunne efterhånden forstå at mit besøg måske brød dagens monoton; at det havde en funktion, at have en aftale med nogen. Men hvad var det ved mine besøg som eventuelt gjorde en forskel? Spillede det nogen rolle at jeg prøvede at være en professionel samværspartner, eller var det nok at jeg bare var til stede? Det at være en socialpsykiatrisk medarbejder, sådan som jeg oplevede det, er at balancere mellem yderpunkter; mellem det at acceptere psykisk sygdom og samtidig kunne se de resurser og potentialer som klienten har; og mellem det at være et medmenneske som støtter et andet og at være en professionel behandler. Jeg havde problemer med at finde ud af præcist hvad mine opgaver var, og jeg oplevede at der generelt var uenigheder og forvirring omkring hvad det socialpsykiatriske arbejde egentlig skulle bestå i, og hvilken rolle man havde som socialpsykiatrisk medarbejder. Mine ugentlige supervisionstimer var helt nødvendige for at kunne diskutere de tanker jeg havde omkring arbejdet. Desforuden søgte jeg efter litteratur som kunne hjælpe mig. Allermest ønskede jeg mig en grundbog i socialpsykiatri som jeg kunne læse for at forstå hvilket fagområde jeg arbejdede i.

Jeg fandt meget spændende litteratur, men ikke nogen lærebog om dansk socialpsykiatri. Da jeg året efter skulle skrive speciale, blev det derfor denne opgave jeg tog på mig. Denne bog var altså i udgangspunktet en kandidatafhandling i psykologi. Bogen er skrevet til og for alle der arbejder i socialpsykiatrien. Mine refleksioner og overvejelser er ikke ment som facit svar på hvordan den socialpsykiatriske teoriudvikling og praksis bør se ud. Det jeg ønsker at opnå, er snarere at komme med et indlæg i debatten om hvad socialpsykiatri er.

Læsevejledning

Denne bog er skrevet som en lærebog. Når jeg sætter mig til at læse en ny bog, bladrer jeg den altid igennem for at se hvilke kapitler jeg tror, er vigtige. Jeg er doven og vil gerne slippe af sted med at læse så lidt som muligt. Jeg har derfor forsøgt at lave en læsevejledning som vil lette arbejdet med at finde ud af hvilke dele af bogen du vil prioritere at læse. Jeg håber selvfølgelig du vælger at læse alt; i så fald er du mere flittig end mig.

Kapitel 1 om socialpsykiatriens historie er skrevet fordi jeg mener det er vigtigt at kende til psykiatrihistorien for bedre at forstå, hvorfor dagens psykiatri er som den er. Her kan du læse om psykiatriens begyndelse i Europa og USA og specielt om dansk psykiatri historie frem til dagens socialpsykiatri. Kapitel 2 synes jeg du bør læse, specielt hvis du ikke har erfaring med arbejde i socialpsykiatrien. Du burde egentlig læse det uanset hvad, specielt sidste del af kapitlet som handler om de love og politiske målsætninger der gælder for socialpsykiatrien.

Kapitel 3 håber jeg du vil synes er spændende. Her har jeg forsøgt at opstille en række teorier som tilsammen kan danne et teoretisk grundlag for socialpsykiatrien. I kapitel 4 har jeg valgt at redegøre for nogle metoder som jeg synes passer godt sammen med teorierne i kapitel 3, og ikke mindst sammen med mit fokus: bruger-medarbejder relationen. I kapitel 5 redegøres der for begreberne »kvalitet« og »evaluering«.

Kapitel 6 og 7 hænger sammen på den måde at jeg i kapitel 6 har forsøgt at undersøge hvilke holdninger vi har til mennesker i det vestlige samfund – og i socialpsykiatrien. I kapitel 7 forsøger jeg at bruge disse værdier som baggrund for at diskutere det som jeg mener, er centrale problemstillinger i socialpsykiatrien. Alle der arbejder med at hjælpe andre mennesker, bør have et meget reflekteret forhold til deres arbejde og til deres holdninger til dem de forsøger at hjælpe.

Hvis du har travlt kan du springe direkte til kapitel 8 hvor jeg har forsøgt at opsummere de øvrige kapitler, ved at beskrive den socialpsykiatriske medarbejders professionelle identitet og sige lidt om hvilke elementer jeg mener, er vigtige i uddannelsen og i arbejdsmiljøet. I efterordet finder du mine egne refleksioner over det jeg har skrevet.

Jeg har forsøgt at stille nogle spørgsmål i slutningen af hvert kapitel; »Spørgsmål til refleksion«. Dette er ikke spørgsmål som du nødvendigvis får svar på ved at læse kapitlet, men det er spørgsmål som jeg selv finder væsentlige og ikke har fundet entydige svar på. Måske disse kan bruges som udgangspunkt for diskussion? Hvis du finder nogle gode svar håber jeg selvfølgelig at du vil fortælle mig om dem!

Jeg ønsker at denne bog først og fremmest skal bruges som udgangspunkt for refleksion og diskussion. Jeg er ganske sikker på at du vil være uenig i nogle af mine synspunkter, valg af teorier eller lignende. Jeg er meget spændt på hvad du vil synes om bogen, og jeg vil sætte pris på at du fortæller mig om dine synspunkter. Systemet vil gerne viderefremme dine kommentarer, så skriv til systime@systime.dk

Indholdsfortegnelse

FORORD 9

Læsevejledning 9

INDLEDNING 11

Hvad er socialpsykiatri? 11

De socialpsykiatriske opgaver 12

Socialpsykiatri som et selvstændigt fagområde 12

Krav til udvikling og kvalitet på det socialpsykiatriske område 13

Bogens argumentation og opbygning 15

PSYKIATRIENS OG SOCIALPSYKIATRIENS HISTORIE 18

1.1 Psykiatrihistorie og socialpsykiatriens udgangspunkter 18

1.1.1 Psykiatriens udvikling fra begyndelsen af 1800-tallet 19

1.1.2 Verdenskrigene og psykiatriudviklingen 20

1.1.3 Terapeutiske miljøer 21

1.1.4 Integration og rehabilitering 22

1.1.5 Mod distrikts- og socialpsykiatri 23

1.2 Danmarks psykiatrihistorie 24

1.2.1 Den offentlige psykiatriens begyndelse 25

1.2.2 Mod en dansk distriktspsykiatri 26

1.2.3 Distriktspsykiatri, lokalpsykiatri og socialpsykiatri 27

Opsummering af kapitel 1 28

SOCIALPSYKIATRIENS TILBUD, AKTØRER, LOVE, MÅLSÆTNINGER OG KRAV 30

2.1 En praktisk beskrivelse af dansk socialpsykiatri 30

2.1.1 De socialpsykiatriske tilbud 30

2.1.2 Socialpsykiatriens aktører 32

2.1.3 Socialpsykiatriens samvær 34

2.2 Socialpsykiatriens lovgrundlag, politiske

krav og målsætninger 38

2.2.1 Social lovgivning: Socialpsykiatriens juridiske vilkår 38

2.2.2 Socialpsykiatriens offentlige målsætninger: politiskevedtagelser 41

2.3 Krav til og idealer for den social-psykiatriske medarbejder 43

Opsummering af kapitel 2 45

Opsummering af del I 45

EN TEORETISK PLATFORM FOR SOCIALPSYKIATRIEN 48

3.1 Socialpsykologi 49

3.1.1 Symbolsk interaktionisme 50

3.1.2 Rolleteori og stempling 51

3.1.3 Mellemmenneskelig afhængighed 52

3.2 Sundhedspsykologi: socialt netværk og psykisk helbred 53

3.2.1 Sammenhængen mellem social støtte og psykisk helbred 53

3.2.2 Sammenhængen mellem stress og helbred 54

3.2.3 Social støtte som buffer mod de skadelige virkninger af stress 55

3.3 Relationsteori 56

3.3.1 Hvad kendetegner en professionel relation? 57

3.3.2 Rammerne omkring relationen mellem klient og medarbejder 59

3.3.3 Kontakt og relationer som behandling 59

3.4 Egopsykologi og nogle psykodynamiske begreber 60

3.4.1 Psykodynamisk forståelse af samvær 61

3.4.2 Egopsykologi 63

3.5 Rehabilitering 65

3.5.1 Hvad er rehabilitering? 65

3.5.2 Socialpsykiatrisk rehabilitering 66

3.6 Hverdagsliv og livskvalitet 67

3.6.1 Hvordan hænger hverdagsliv sammen med livskvalitet? 68

3.6.2 Psykisk syge og livskvalitet 68

3.7 Postmoderne perspektiver: systemteori, konstruktivisme og social-konstruktionisme 70

3.7.1 Kybernetik og systemteori 70

3.7.2 Konstruktivisme og social-konstruktionisme 71

Opsummering af kapitel 3 73

METODER, VÆRKTØJ OG PRINCIPPER I SOCIALPSYKIATRIEN 75

4.1 Rehabilitering 77

4.1.1 Principper for socialpsykiatrisk rehabilitering 77

4.1.2 Rehabiliteringsniveau 77

4.1.3 Miljø og omstændigheder 78

4.2 Relationsbehandling og den socialpsykiatriske medarbejder som »redskab« 78

4.3 Jeg – støtte 81

4.3.1 Jeg-støtte principperne 82

4.4 Handlingsplaner, Camberwell Assessment of Need (CAN) og Goal Attainment Scale (GAS) 85
4.4.1 Handlingsplaner 85
4.4.2 Camberwell Assessment of Need 87
4.4.3 Goal Attainment Scale 87
4.4.4 Hverdagsliv og livskvalitet 87
4.5 Det professionelle samvær (DPS) 88
4.5.1 Hvad er »Det Professionelle Samvær«? 88
4.5.2 De syv elementer i et »samvær« 89
4.5.3 Samværrets struktur har en funktion 90
4.5.4 »Det Professionelle Samvær« og de øvrige metoder 91
4.6 Empati 91
4.7 Medarbejderens refleksion 93
4.7.1 Hvad er refleksion? 93
4.7.2 Supervision 96
Opsummering af kapitel 4 96

KVALITET OG EVALUERING I SOCIALPSYKIATRIEN 98
5.1 Kvalitet i socialpsykiatrien 98
5.1.1 Hvad er kvalitet? 98
5.1.2 Hvordan arbejder man for at opnå kvalitet? 99
5.2 Evaluering i socialpsykiatrien 99
5.2.1 Resultater fra evaluering af socialpsykiatriske tilbud 100
5.2.2 Evaluering i det daglige arbejde 101
Opsummering af kapitel 5 102
Opsummering af Del II 103

SOCIALPSYKIATRIENS VÆRDIGRUNDLAG OG MENNESKESYN 106
6.1 Menneskesyn og videnskabsteori 108
6.1.1 Oplysningstid, maskin-analogier og dualisme 109
6.1.2 Positivism 110
6.1.3 Positivismekritik 111
6.1.4 Postmoderne perspektiver 113
6.2 Socialpsykiatrien og det humanistiske menneskesyn 114
6.2.1 Autonomi 114
6.2.2 Ligeværdighed 115
6.2.3 Individualitet og udvikling 116
6.2.4 Humanisme i mødet med klienten 116
6.3 Det sociale menneskesyn 117
6.3.1 Socialpsykiatriens teoretiske platform og det sociale menneskesyn 118
6.3.2 Integration og deltagelse 119
6.3.3 Det sociale menneskesyn og de postmoderne teorier 119
6.3.4 Det sociale menneskesyn og medarbejderens møde med klienten 120
6.4 Socialpsykiatrien og helhedssyn 121
6.4.1 Forskellige typer helhedssyn 121
6.4.2 Helhedssyn og medarbejderens møde med brugeren 123
Opsummering af kapitel 6 124
CENTRALE PROBLEMSTILLINGER I SOCIAL-

PSYKIATRIENS PRAKSIS OG VÆRDIGRUNDLAG 126
7.1 At acceptere alvorlig psykisk sygdom og samtidig kunne se resurser og selvbestemmelsesret 126
7.1.1 Problemstillinger i arbejdshverdagen 128
7.1.2 Dilemmaerne drejer sig om spændingen mellem autonomi og afhængighed 130
7.1.3 Hvordan forholde sig til spændingen mellem autonomi og afhængighed? 132
7.2 At være et medmenneske og samtidig være professionel 134
7.2.1 Problemstillinger i arbejdshverdagen 134
7.2.2 Relationens ligeværdighed og relationens asymmetri 136
7.2.3 Hvordan forholde sig til spændingen mellem ligeværd og asymmetri? 137
7.3 Udgør den socialpsykiatriske indsats støtte eller behandling? 138
7.3.1 Introduktion af debatten 138
7.3.2 Socialpsykiatri som støtte til opfyldelse af de grundlæggende sociale rettigheder 139
7.3.3 Socialpsykiatri som behandling 140
7.3.4 Socialpsykiatri i grænselandet mellem sundhedssektor og socialsektor 141
7.3.5 Socialpsykiatrisk indsats som en del af et system med komplementerende indsatser 142
Opsummering af kapitel 7 142
Opsummering af del III 145

OPKVALIFICERING AF SOCIALPSYKIATRIEN MED FOKUS PÅ MEDARBEJDEREN 149
8.1 Den socialpsykiatriske medarbejders roller 150
8.1.1 Socialt netværk / Støtte- og kontaktperson 150
8.1.2 Behandler 151

8.1.3	Konsulent/ Rådgiver	151
8.1.4	Professionel samværspartner	152
8.2	Den socialpsykiatriske medarbejders opgaver	152
8.2.1	Opgaver i lys af det socialpsykiatriske menneskesyn	153
8.2.2	Refleksion og analyse af mødet	155
8.3	Opkvalificering af socialpsykiatriske medarbejdere	
	kræver uddannelse og tilrettelæggelse af arbejdsmiljøet	157
8.3.1	Uddannelse af socialpsykiatriske medarbejdere	157
8.3.2	Den socialpsykiatriske medarbejders arbejdsmiljø	158
	Opsummering af kapitel 8	161

EFTERORD 162

Konklusioner 162

Vejen videre ... 163

I bakspejlet ... 164

REFERENCER 165